

שבת י

משה שווערד

1. מהרש"א על שבת דף ט/ב

...וע"כ נראה דהא דקאמר דלא מטרחינן ליה לאו טירחא ממש היא אלא ר"ל טרחא דהשתא דכיון דכבר הסיר החגורה בשביל הסעודה לא מטרחינן ליה השתא בשביל התפלה אלא שיטרח עצמו לאחר הסעודה

2. תוספות מסכת שבת דף ט עמוד ב

למ"ד תפלת ערבית רשות לא מטרחינן ליה - וא"ת תיפוק ליה משום ק"ש וי"ל כגון שקרא ק"ש ונראה לר"י אפילו למאן דאמר תפלת ערבית רשות אין לבטלה בחנם אלא בשביל שום צורך כמו בשרא המייניה דהכא או אם יש שום מצוה שאינה עוברת יעשה המצוה ולא יתפלל אע"פ שהמצוה אינה עוברת אבל בחנם אין לבטלה תדע שהרי יעקב תקנה ולמה יש לבטלה בחנם ועוד דאמרינן בפרק תפלת השחר (שם כו: ושם) שהיא כנגד הקטרת אברים שהיא כל הלילה דלא מעכבי כפרה אלא מצוה ה"נ תפלת ערבית מצוה ואין להאריך.

3. תוספות הרא"ש מסכת שבת דף י עמוד א

התם לא שכיחא שכרות. תימה הא אמרינן בריש פ' בתרא דתעניות שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן אלמא במנחה שכיח שכרות, וי"ל דהתם לגבי נשיאות כפים דאם לא שתה אלא רביעית יין אסור לישא את כפיו כל היום.

4. רבי עקיבא איגר מסכת שבת דף י עמוד א

שם ועוד ליקו הכי וליצלי. תמהני דמה בכך הא מ"מ כיון דהוי התחילו להכנת סעודה מקרי התחיל דאין מפסיקי' וכמו דבאין דנין דאם התעטפו הדייני' דאין מפסיקי' אף דיכולי' להתפלל כך מעוטף, ועיין במהרש"א דכ"כ להדי' גבי שרי המייני', וצלע"ג. (ד"ז הועבר עליו קולמוס בכת"י).

5. תוספות מסכת שבת דף י עמוד א

טריחותא למיסר המייניה ועוד ליקו הכי וליצלי ומשני משום שנאמר הכון לקראת א-להיך ישראל – [1] ולא חייש לשנויי קושיא קמייתא מכאן שצריך לאזור חלציו כשמתפלל ובמהזור ויטרי מפרש דטעם דבעינן אזור שלא יהא לבו רואה את הערוה ודוקא להן שלא היה להם מכנסים לכך היו צריכים לאזור בשעת תפלה אבל לדידן שיש לנו אבנט של מכנסים אין אנו צריכין לאזור.

6. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף י עמוד א

משום שנאמר הכון לקראת א-להיך ישראל. וא"ת מכל מקום קושיא קמייתא איכא דמאי טריחותא למיסר המייניה, [2] וי"ל דכיון דמשום הכון לקראת א-להיך ישראל [הוא] הוי [טורח שצריך] לקשט בגדיו יפה.

7. חידושי הר"ן מסכת שבת דף י עמוד א

מתקיף לה רב ששת טריחותא למיסר המיינא...ומכאן נראה דאע"פ שיש לאדם מכנסים שאין לבו רואה הערוה צריך הוא לחגור משום שנאמר הכון, בתוספות:

8. שו"ע אורח חיים - סימן צא

(ב) צריך לאזור אזור בשעת התפלה, אפילו יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה, משום הכון (עמוס ד, יב) אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו מכנסים: הגה - ואין לבו רואה את הערוה (ר"ן פרק קמא דשבת והרא"ש פרק הרואה והגהות מיימוני פ"ה מהלכות תפלה):

9. משנה ברורה סימן צא

(ד) צריך - בדיעבד אם התפלל בלא אזור יצא וי"א עוד דדוקא מי שרגיל כל היום בחגורה אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה גם בשעת תפלה א"צ לחגור. ומיהו מדת חסידות אף בכה"ג [מג"ג]:

10. ערוך השולחן אורח חיים הלכות תפילה סימן צא סעיף ד

וכן מצוה לחגור חגורה שקורין גארטי"ל בעת התפלה אפילו יש לו מכנסים באבנט ואין לבו רואה את הערוה מ"מ יחגור חגורה משום הכון וכו' ומי שהולך כל היום בלא חגורה א"צ גם בשעת תפלה [מג"א סק"א] ויש מהמדקדקים שחוגרין חגורה בעת התפלה אף שכל היום הולכין בלא חגורה וזהו רק בתפלת שמ"ע אבל ק"ש וכל הברכות מותר לכתחלה בלא חגורה מאחר שיש לו מכנסיים ואין לבו רואה את הערוה ...

11. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף י עמוד א

ג) שם בא"ד. ובמחזור יטרי מפרש דטעם דבעינן אזור שלא יהא לבו רואה את הערוה. ומב' בזה דכל הדין דלבו רואה את הערוה, דאסור בדברים שבקדושה אינו איסור מעיקר הדין, והוי רק לכתחילה, ורק בתפלה איכא חיוב לחגור משום הכון.

ובאמת, אם כל הטעם הוא משום הכון, א"כ הלא יכול לקיים את הדין הכון באופנים אחרים, וכגון לבישת מעיל וכובע עליון לצורך התפלה, דעי"ז מכין עצמו לקראת אלוקיו. ואם אין לו כובע עליון אי"צ לקנות רק לצורך התפלה, דאצלו זו הצורה החשובה בלא כובע עליון. ואכן לדידן דאין אנו חוגרים אבנט במיוחד לתפלה, אנו מקיימים את דין הכון ע"י המלבושים העליונים, וכנ"ל.

ואף אם יפסיד תפלה בצבור ע"י שימתין וישהה לצורך הכון, צריך להכין עצמו לתפלה, כיון דדין הכון הוא מצד הדין, ואילו תפילה בציבור אינו חיוב גמור מצד הדין וכלשון השו"ע "ישתדל".

12. תוספות שבת דף י/א

רמי פוזמקי - מכאן יש להוכיח שאין להתפלל יחף אלא בט' באב ויו"כ:

13. שערים מצויינים בהלכה

עבדינן הכי. וכ"כ ברמ"א [וכתב בעיון יעקב דנהגו אנשי מעשה להתפלל תמיד בפכור ידים, והטעם דעכשיו בזה"ז שאנחנו בגלות לעולם צערא הוא. [וכתב הב"י (או"ח סי' צה) דמש"כ הרמב"ם מניח הימנית על השמאלית, מסברא דנפשיה כתב כן, ואפשר שהוא רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל. [ובדרכי משה (סק"ג) פירשו על דרך האמת להגביר מדת הרחמים על מדת הדין. ובחידושי הגדות מביא שכן הוא הדרך כשעומדין לפני המלך. [עוד כתב הב"י בשם מהר"י אבוהב שהכל כמנהג המקום, יש

ופכר ידיה ומדליק וכו'. [פרש"י חובק ידיו באצבעותיו כאדם המצטער מאימת רבו. וברמב"ם (תפלה פ"ה ה"ד) כתב ומניח ידיו על לבו כפותין הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה ויראה ופחד, ולא יניח ידיו על חלציו. [ומדבריו משמע דלעולם חובק את ידיו ולא מחלק בין צערא לשלמא. [ובחי' הר"ן כתב בשם הר"ח נותן ידיו לאחוריו כעבד נפיק בקולר. ועי' במאירי

ידיהן באצבעותיהן, ויש ששימין ידיהם לאחוריהם, וכן מנהג ארץ ישמעאל ומכוונים לרמוז כאלו אין להם ידים. כלומר שאין להם יכולת זולתו. ובדרכי משה (סק"ד) כתב דעכ"פ יזהר לבל ישים יד השמאלית על יד הימנית בתפלתו.

14. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף י/א

אי איכא צערה בעלמא שדי גלמיה. נראה לי בס"ד דבעת צרה מראה עצמו כעבד, מפני שדרך העבד כשיבא לבקש דבר מן המלך ידבר בקשתו בדברים מצומצמים ויצא תיכף, וכן הענין בעת צרה אין להאריך בתפלה,

וכמו שאמרו רבותינו ז"ל על הים היה עומד משה רבינו עליו השלום ומאריך בתפלה, אמר לו הקב"ה ישראל עומדין בצרה ואתה מאריך בתפלה, ולכן בצרת מרים התפלל תפלה קצרה, [במדבר י"ב י"ג] א-ל נא רפא נא לה, אבל בעת שלום מראה עצמו כשר שדרכו כשיבא לפני המלך לבקש דבר מאריך ואינו מדבר כמו העבד. אי נמי נראה לי בס"ד בעת צרה חושש מהמקטרגים שרואין מתכבד בלבושיו ועומד בתפלה, יאמרו זה מראה עצמו מהחשובים ונראה מה מעשיו, לכן בעת צרה כיון שיש להם תגבורת חושש מקטרוגם וקנאתם, מה שאין כן בעת שלום הם יהיו מוכנעים מאליהם ואינו חושש כל כך מהם. ומה שאמר על זה הכון לקראת א-להיך, נראה לי בס"ד הכון בהפוך אתון כונה, רמז קישוט הפנימיות של האדם הוא כונה, וקישוט חיצוניותו הוא במלבושים חשובים, דכמו שצריך ליזהר בקישוט זה לכן הכון הוא כונה, שעל ידי זה מתעורר בזה...

15. שפת אמת על שבת דף י/א

שם בגמ' אמר מניחין חיי עולם כו'. ויש לדקדק הא חסידים הראשונים היו שוהין ג' שעות בתפלה כדאמרין בברכות כפ' אין עומדין [שהיו שוהין שעה כו' ומתפללין שעה אחת] ודוחק לומר דר"ה שהיה יותר מהאי שיעורא. ועוד דהאי קושיא דמניחין ח"ע ועוסקין בח"ש תקשי גם לחסידים הראשונים. [וכמ"ש בברכות שם (לב ע"ב) תורתן מתי נעשית כו' אלא מתוך שחסידים היו תורתן משתמרת ע"ש]. לכן אפשר לומר בדיוק לשון הגמ' רבא חזיני לר"ה כו' דלא הי' זה בתפלות הקבועים ג' תפלות בכל יום דהא י"ל דנקראו חיי עולם כיון דהוא מצוה וחוב להתפלל ובמקום תמידין תיקנום כדאי' בברכות (כו ע"ב) אלא על בקשת יחיד דבר הצריך לו ע"ז שייך לקרוא חיי שעה. ובדר"ה הכי הוי עובדא דאשכחי' שהאריך בתפלה על בקשה פרטית כנ"ל בדרך אפשר. ולפ"ז צ"ל מה דמשני זמן תפלה לחוד. אין הפי' זמן הקבוע לתפלה אלא הכי קאמר דבזמן שעוסק בתפלה אין לו לזכור הלימוד:

16. ספר נפש החיים - שער ד - פרק כו

ואם ח"ו היינו כולנו מניחים ומזניחים אותה מלהתעסק בה מכל וכל, גם העולמות כולם כרגע היו מתבטלים מכל וכל ח"ו, משא"כ בכל המצות ואפילו מצות התפלה, שגם אם היו ח"ו כל ישראל מניחים ועוזבים מלהתפלל לו יתברך, לא היו חוזרים העולמות עבור זה לתהו ובהו, ולכן התפלה נקראת בדברי רז"ל חיי שעה, והתורה נקראת חיי עולם כמאמרם ז"ל בפ"ק דשבת (י' ע"א), רבא חזיני לר"ה דקא מאריך בצלותא [רבא ראה את רב הונא מאריך בתפלתו] אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, שענין התפלה הוא הוספת תיקון בהעולמות בתוספת קדושה וברכה באותו עת הקבוע להם, וכלן אם עברה השעה שוב לא תועיל כלל להוסיף תת בהעולמות התוספת קדושה וברכה:

אמנם ענין העסק בתורה"ק הוא נוגע לעצם החיות וקיום עמידת העולמות בל יהרסו לגמרי, לכן האדם חייב לעסוק ולהגות בה בכל עת תמיד, כדי להעמיד ולקיים כל העולמות כל רגע ולא עוד אלא שגם כל עיקר ענין התפלה אינה תלויה רק בעסק התורה"ק ובלתה אינה נשמעת ח"ו, כמש"ה (משלי כ"ה), "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה", וכמשרז"ל (בשבת שם ובמשלי רבתא פכ"ח, ואמרו בסוף סוטה), כל העוסק בתורה מתוך דוחק תפלתו נשמעת ואין הפרגוד ננעל בפניו. ובוהר (מקץ), (דבתי דקב"ה יקבל צלותיה ישתדל באורייתא דאיהו עין חיים כו') (הרובה שהקב"ה יקבל תפלתו יעסוק בתורה שהיא עין חיים כו'), לכן הדין פסוק בש"ס (מגילה כ"ז א') בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש, משום דעלויי קא מעלי ליה [שמעלהו] לקדושה יותר חמורה, שרק היא הנותנת השפע חיות וקדושה ואור לכל העולמות מטעם שהיא למעלה מכולם:

17. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף י/א

והוא סבר זמן תפלה לחוד וכו'. י"ל דפליגי בפלוגתת רמב"ם ורמב"ן דמייתי כ"מ ריש הל' תפלה, דלרמב"ם מ"ע מן התורה להתפלל בכל יום ויום וא"כ זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד ולרמב"ן דוקא בעת צרה ואם אדם חושב נפשו בכל יום שהוא צריך למזונות ורפואה וכדומה ובעינו עת צרה ותפלתו מצות עשה היינו מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה כי בתלמידי חכמים אין נחשב להם צער העה"ז לכלום:

18. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף י/א

... מיהו הדבר יפלא כי שם תועבה על ע"ז ועל משכב זכור, ואיך משום שפטיק מדברי תורה קורא על תפלתו שם תועבה, ונראה לי בס"ד כי בגמרא אמרו דדרש בר קפרא על מלת תועבה האמור במשכב זכור נטרקון תועה אתה בה, וכן נמי כאן קרי לה תועבה לפי משמעות הנטרקון של זה, שרוצה לומר תועה אתה בה, דהיינו התפלה זו שאתה פוסק מדברי תורה ומתפלל מוכרח שיהיה לבך תועה ולא תוכל לכיון בה היטב,

מפני שלבך טרוד בדבר ההלכה שהיית צריך לומר, ולכן חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת, מפני שהיו עוסקים בתורה בלילה וחוששים אם יתפללו תיכף תתבלבל כונתם מחמת עסק התורה, ולכן ישהו שעה עד שיסורו

הרהורי תורה מלבם, ולכן תמצא בירושלמי דברכות פרק ב' א"ר חייא אנא מימיא לא כונית, אלא חד זמן רציית לכוין והרהתי בלבי מי יכנס לפני המלך קודם וכו', וכן אמר שמואל וכן אמר רבי בון יענין שם, והדבר יפלא גדולי חכמי ישראל איך לא יכנונו בתפלה, ובוה ניהא שהם היתה תורתם אומנותם, שהיו אדוקים בעסק התורה ימים ולילות ולכן לבם טרוד הרבה בהרהורי תורה גם בעת התפלה, ואמר פעם אחת נתגברתי לדחות מלבי הרהורי תורה בעת תפלה, ובא בלבי מחשבה זרה שחשבתי מי נכנס תחלה וכן שאר חכמים, ולזה אמר הכתוב מסיר אזנו משמוע תורה רצונו לומר שקם ופוסק באמצע ההלכה אז גם תפלתו תועבה, פירוש תועה בה כמו שאמר בר קפרא שהוא תועה בה בבלבול הכונה מחמת דברי תורה שהיה לומד בהם קודם שהתפלל, שלא גמר לימודו בהם ולא נחה דעתו עדיין:

19. שערים מצויינים בהלכה

לאפוקי דין מרומה, ולכן הקשה בסתירת התוס' דבמס' ב"ב כתבו דין מרומה וכתבו שם דאם נראה להדיין שהעדים משקרים, אז אין לו לחתוך הדין, ואם יפסוק הדין לפי טענתם, נמצא שאינו לאמיתו. והמהר"ל בחי' גור אריה פי', דגם אם דן עפ"י שודא דדיינא, והגיע הממון למי שראוי לו באמת, מ"מ כיון שלא השתמש בחכמת התורה, לא נקרא לאמיתו, ואמת לאמיתו הוא דוקא כשהשתמש עפ"י חכמת התורה, וגם הגיע הממון למי ששייך לו. והגאון בעל שואל ומשיב בס' דברי

כל דיין שדן דין אמת לאמיתו. פירשו התוס', לאפוקי דין מרומה. כ"כ במס' מגילה (טו:) וב"ב (ח:) נכשבת של מי גרס בתוס'

20. טור חושן משפט הלכות דיינים סימן א

וזהו כוונת רבותינו ז"ל באמרם כל הדין דין אמת לאמתו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כי הקדוש ברוך הוא ברא העולם להיות קיים והרשעים שגוזלין וחומסין מחריבין אותו במעשיהם וכמו שמצינו בדר המבול שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל דכתיב כי מלאה הארץ חמס וכתוב בתריה הנני משחיתם את הארץ נמצא שהדיין המשבר זרועות רמות הרשעים ולוקח מידם טרף ומחזירו לבעלים מקיים העולם וגורם להשלים רצון הבורא יתברך שמו שבראו להיות קיים והרי כאילו נעשה שותף להקב"ה בכריאה

21. שו"ע יורה דעה - סימן רעו

(יג) כלי שהיה כתוב עליו שם, קוצץ מקום השם, וגונזו: הגה - ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לבא לידי בזיון, ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באיגרת. ויש נזהרין אפילו במלת שלום, שלא לגמור כתיבתו (מהרי"ל בשם התשב"ץ):

22. משנה ברורה סימן פד

(א) אפילו ש"ש אסור - כי שלום הוא שמו של הקב"ה שנאמר ויקרא לו ד' שלום וה"ה (ט) שאסור ליתן שלום לחבירו במבואות המטונפות דכל דינו כבית הפנימי ואדם ששמו שלום יש אוסרין בבית המרחץ לקרותו בשמו אלא בלשון לע"ז (י) ויש מתירין כיון שאינו מתכוין על ענין השלום אלא להזכרת שמו של אותו אדם (יא) ובדברי סופרים הלך אחר המיקל וכן נוהגין וירא שמים יש לו להחמיר יען כי הרבה מאחרונים אוסרין (יב) ויבלע המ"ם ויאמר רק שלו בלא מ"ם או שלון בנו"ן וגם (יג) באגרת הרשות נכון שלא לכתוב שלום עם וא"ו רק שלם שמצוי לזרוק באשפות:

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף י עמוד ב

(א) אין שם שאילת שלום וכו' אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ. והיינו כשהוא מברכו בשלום דהוא שמו של הקב"ה, ובאופן שקורא לחבירו ששמו שלום, יש אחרונים שכתבו להקל דבכה"ג מותר לאומרו בבית המרחץ, ויש מחמירים גם בזה, וגם בכתיבה, יש מחמירים לכתוב שלו' חסר גם בשם אדם.

24. תוספות מסכת שבת דף י עמוד ב

הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו - ודוקא במתנה שנותן לו ע"י אהבה שאין המקבל מתבייש אבל הנותן צדקה שהמקבל מתבייש מתן בסתר יכפה אף (משלי כא).

25. חידושי אגדות למהר"ל שבת דף י עמוד ב

הנותן מתנה לחבירו כו'. פירוש כאשר נותן מתנה לחבירו, כשם שהוא נותן כך ראוי שיהיה מקבל גמור לזאת המתנה, דאל"כ אין כאן נתינה כאשר אין מקבל לאותה מתנה. [ואם אין יודע מי נתן לו אין זה נקרא מקבל כאשר אינו יודע ממי מקבל' ולפיכך צריך להודיע כדי שיהיה מקבל לאותה מתנה, שאם לא הודיעו אין מקבל לזאת המתנה. רק /אם/ הוא עני וצריך פרנסה, אז אין צריך להודיע כי לא היה מכוין רק לפרנסו.

26. שערים מצויינים בהלכה

האדם, אלא שצריכים לזה כלים, כלומר טהרת הנשמה והגוף כידוע, משא"כ יו"ט, דבא מכח האדם. ומה"ט נוסח הברכה בשבת מקדש השבת, ותו לא, משא"כ יו"ט מקדש ישראל והזמנים, כדאיתא במס' ביצה (יז.) וזהו ביאור הגמ', מתן שכרה לא עביד לגלויי, פי' שהם יסברו דגם השבת, תענוג הרוחני שבו, בא-מכחם, ולכן אמר הקב"ה למשה לך והודיעם שזה מתנה משמים.

והא שבת דעבידא לגלויי, מתן שכרה לא עביד לגלויי. פי' דהתענוג רוחני שהאדם מרגיש בשבת, זה בא משמים מעצמו, בלי כח

27. ערוך השולחן אורח חיים סימן רמב

סעיף א: שבת קדש הוא האות הגדול שבין הקב"ה ובין עמו ישראל כמו שכתוב [שמות לא, יג] כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ד' מקדשכם כלומר **אע"ג דשבת הוא זכר למעשה בראשית** כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש [שם יז] ולכן ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת וגו' [בראשית ב, ג] כדכתיב במעשה בראשית **וא"כ היא שייך לכל בראוי עולם ואינה דומה למועדים שהם זכר ליציאת מצרים שאין לשארי האומות שייכות בזה שהם לא יצאו ממצרים** אבל במעשה בראשית כולם נבראו **מ"מ לא נתן הקב"ה קדושת השבת רק לישראל בלבד** וזהו לדעת כי אני ד' מקדשכם כלומר שאתם קדושים אצלי כדכתיב קדושים תהיו ולכן נתתי לכם קדושת השבת והשבת וישראל הם תכלית הבריאה [וזהו שאומרים ולא נתתו וכו' לגויי הארצות ולא הנחלתו וכו' כלומר אף שלכאורה יש שייכות לכולם בזה וזהו שאמרו בפ"ק י': **דשבת מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה לך אמור להם לישראל וכו' כלומר אף שביכולת ליתנה לכל הברואים ודו"ק]:**

28. שערים מצויינים בהלכה

רב חסדא הוה נקיט בידיה תרתי מתנתא דתורא. **פרש"י** זוג של זרוע לחיים וקיבה שנתנה לו כו', ואע"ג דר"ח בחו"ל הוה, לא ילפינן מהכא דמתנות נהנות בזה"ז, דהאינדא נהוג עלמא כחלת סבי וכו'. **ובחי' הגר"א** כתב שכל הפרוסקים הסכימו שאף בחו"ל חייב ליתן מתנות, ואמר שצריך להפריש מתנות ושהחיינו בפעם אחת. ועי' מש"כ במס' חולין (קלג: ד"ה כר' אלעאי) בענין זה. עוד כתב רש"י דבימי ר"ח אכתי לא נהוג מתנות, עי' מש"כ שם (ד"ה אמר

29. תוספות מסכת שבת דף י עמוד ב

ה"ג נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים - ואע"ג דבלאו הכי נגזר דכתיב (בראשית טו) ועבדום וענו אותם [1] שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה שהרי ארבע מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק ל' שנים.

30. מהרש"א על שבת דף י/ב

ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו וכתבו התוס' ואע"ג דבלאו הכי כו'. ע"ש [2] ועו"ל דה"ק דאי לא משקל ב' סלעים כו' לא היה נתגלגל ירידתם בעבירה זו במכירת אחיהם אלא בדרך אחר שלא בעבירה ומה שיש לדקדק עוד בדבריהם עיין במהרש"ל ובחזושי הלכות:

31. מהרש"א על שבת דף י/ב

בד"ה ה"ג נתגלגל כו' שהרי ד' מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק כו' עכ"ל. כתב מהרש"ל בתוס' מדוייקים אינו כו' אבל הגלות של ד' מאות שנה אינו מתחיל אלא משנולד יצחק כו' עכ"ל ע"ש באורך והנראה לקיים כל נוסחות התוס' שלפנינו כפי מה שאמרו חז"ל דקרא דומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות וגו' התחיל מגזירת בין הבתרים וכתבו המפרשים כי ארבע מאות שנה הוא מיום שנולד יצחק שנאמר כי גר יהיה זרעך וגו' והשלשים הנוספים היו מיום צאת אברהם מארצו ויהיה פי' הכתוב ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים עד מלאת ת"ל שנה להיותם גרים הם ואבותיהם בארץ לא להם עכ"ל הרמב"ן והשתא אותן שלשים שנה קודם שנולד יצחק נמי הווי בכלל הגזירה שאז היתה גזירת בין הבתרים להתחיל מיד באברהם וזרעו להיותם גרים בארץ לא להם והשתא שפיר כתבו התוס' שהרי גזירת ארבע מאות שנה שנגזר על יצחק שיגור בארץ לא להם כבר נגזר ל' שנה קודם שנולד יצחק דהיינו בגזירת בין הבתרים על אברהם ודו"ק:

32. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף י/ב

ונתגלגל הדבר וכו'. עיין מ"ש ונדחקו תוס', ועיין מהרש"ל ושל"ה. [3] ולולי דבריהם הייתי אומר דעכ"פ למצרים לא היו יורדים שהרי נגזר סתם בארץ לא להם ואפשר בארץ כנען גופא היו ישובים כגרים ומתגוררים עד שתתמלא סאה של כנענים ואמורי ואז ישמדם ד' וישכן ישראל תחתם וע"י ב' סלעים מילת ירד למצרים ערות הארץ. ...

33. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף י/ב

שם נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. יש להקשות מהו לשון נתגלגל, ונראה לי בס"ד כי גזרת גלות מצרים היה ת' שנה ולא נתפרש שם המקום, אלא נאמר בארץ לא להם בסתם, וכבר התחילה הגירות בארץ כנען. כי אמרו רבותינו ז"ל שהסך של הגלות נחשב מלידת יצחק, ואם כן בדין הוא שיהיה נשלם בארץ כנען, אך נתגלגל הדבר של הגזרה מארץ כנען למצרים בשביל ענין המכירה.

או יובן בס"ד על דרך מש"ה [תהלים קי"ט פ"ט] לעולם ה' דברך נצב בשמים, כלומר דבר היא הגזרה שהיא דבור קשה ישאר בשמים ולא ירד לארץ, וכנזכר בספרי המקובלים ז"ל, וכן הגזרה של ברית בן הבתרים בתחלה היתה נצבת בשמים ולא ירדה למטה, אך כיון שנעשה ענין קנאת השבטים עם אחיהם נתגלגל הדבר, אותו הדיבור של הגזרה נתגלגל מן השמים וירד לארץ ועי"כ ירדו אבותינו למצרים. או יובן נתגלגל הדבר קאי על הקנאה, שאותיות קנאה נתגלגלה ונעשית נאקה בצרת הגלות, דכתיב [שמות ב' כ"ד] וישמע א-להים את נאקתם:

34. מהר"ץ חיות מסכת שבת דף י עמוד ב

תוס' ד"ה נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ואע"ג דבלא"ה כבר נגזר עליהם בין הבתרים. [4] נ"ב אפשר לתרץ דלפי הכלל שכתבו לנו חז"ל מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב (שבת ל"ב א') א"כ גם כאן נמי אמת הדבר ירידתם למצרים היתה ע"י גזירת בין הבתרים. אכן מזה שראינו שנתגלגל הדבר עי"ז שהלביש את יוסף כתונת פסים יתר על שאר אחיו. ומזה היה גמר הסיבה ע"כ דהיה בזה חטא ונתגלגל החוב עי"ז. ע"כ דהיה בהתנהגות יעקב בזה חטא. ונתגלגל חובה אחרת. ואם לא היה כאן עון לא היתה זה סיבה לירידה ומדוקדק מאד לשון הגמרא ונתגלגל הדבר וז"ב:

35. מרומי שדה מסכת שבת דף י עמוד ב

ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו כו'. זה מלשון מגלגלין חובה ע"י חייב, [5] שאע"ג שבלא זה היה הדבר של ירדת מצרים. מכ"מ גנאי וחובה הוא שנתגלגל הדבר על ידו. וכן כאן יש ללמוד מזה שאין ראוי לעשות כן, שהרי נתגלגל חובה זו על ידי אותו הדבר. ומיושב בזה קושית התוס' בפשיטות:

36. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף י/ב

ארמי אבד אבי אמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב לעולם אל ישנה אדם בן בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף נתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים. מדקדוק לשון זה משמע דוקא כששניהם שוים ממש והיינו בן בין הבנים אבל כשיש לו יתרון עליהם בתורה וחכמה וכולם חייבים בכבודו לא שייך קנאה והיינו טעמיה דיעקב אבינו ע"ה שעשה לו כתנת פסים כי בן זקונים הוא לו שמסר לו כל דרכי חכמה וכולם חייבים בכבודו ואין כאן קנאה אך הפסוק מדויק בן זקונים הוא לו דייקא לו ולא להם כי בעיניהם לא היה חשוב לחכם וסופר אך והוא נער את בני בלהה וכו' שחשבוהו לנער ולא לבן זקונים:

37. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף י עמוד ב

ה) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים. ואמנם אם הוא מעדיפו משום שהוא לומד יותר או מתנהג יותר טוב וכדו', שרי, משם דגם האחרים אם ילמדו ויתנהגו כמותו, יקבלו כמוהו.

38. מרומי שדה מסכת שבת דף י עמוד ב

שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף כו'. דגוף הכתנת היה גם ליתר הבנים, דזה היה דרך כל אנשי המעלה ללבוש כתנת כזה, כמוש"כ בביאורי להתורה. ולא היתה הקנאה אלא על הפסים:

39. חידושי אגדות למהר"ל שבת דף י עמוד ב

משקל ב' סלעים וכו' [6] אע"ג דכבר נגזרה הגזירה שירדו מצרים, מכל מקום צריך סבה גדולה שעל ידי זה תקוים הגזירה, כי לפי ענין הגזירה צריך שיהיה לה סבה גדולה. ולכך אמר שאם לא היה דבר זה, מה שהיה משנה בן בין הבנים דבר גדול וענין גדול, לא היה הדבר הזה סבה שירדו למצרים דבר גדול כמו זה. כי בודאי לפי הענין אשר נעשה צריך סבה לדבר זה, ודבר קטון אינו נעשה סבה לדבר גדול, שאין סדר ומנהג העולם כך כלל, ודבר זה ידוע.